

програм у середніх навчальних закладах; створення паралельної системи вищої жіночої освіти, що ґрунтується на принципі роздільності навчання. Цей процес також дозволяє ліквідувати вади існуючої системи середньої жіночої освіти по-ступово.

Обидві системи дозволяли громадськості реалізувати ініціативи щодо створення системи жіночої освіти. Але перший напрям сприяв формуванню вищої жіночої освіти в існуючій структурі вищої школи на демократичних правових засадах, тому її розвиток значно швидший. А другий підхід значно обмежував ініціативу громадськості урядовими постановами та втручанням держави в цей процес.

У Російській імперії розвиток вищої жіночої освіти пішов своєрідним шляхом, що обумовлено ідеологічними, етнічними, соціально-політичними, географічними та іншими особливостями.

Створення вищих навчальних закладів в умовах відсутності доступу жінок до університетської освіти стало початком прогресивного жіночого руху в розширенні проблеми реалізації права жінки на вищу освіту.

Список використаної літератури

1. Дем'яненко Н. Київські вищі жіночі курси (1878-1920) / Н. Дем'яненко // Початкова школа. - 1998. - № 2. - С. 44-46.
2. Драч О. О. Робота комісії з питань жіночої освіти в Російській імперії в 1880-х рр. як визначення шляху розвитку вищої школи / О. О. Драч // Інтелігенція і Влада. - 2012. - № 24. - С. 33-43.
3. Кобченко К. А. Жінки в університеті Святого Володимира / К. А. Кобченко // Університет: історико-філософський журнал. – 2005. - № 2(4). - С. 23-24.
4. Кобченко К. А. Слухачки Київських вищих жіночих курсів: груповий портрет / К. А. Кобченко // Етнічна історія народів Європи. - 2001. - Вип. 12. - С. 50. (13)
5. Лаврик-Слісенко Л.П. Освіта жінок в Україні в другій половині XIX століття [Електронний ресурс] / Л. Лаврик-Слісенко // Режим доступу: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-6-1/133.pdf>

Вікторія Нікітченко

РОЛЬ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ, ЯК ОСНОВНОЇ ІДЕЇ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В умовах потужних глобалізаційних процесів, інтеграції України в європейський і світовий освітній простір, нової соціально-економічної та культурної ситуації в українському суспільстві існує нагальна потреба модернізації національної освітньої системи, як провідного чинника соціально-культурного відтворення, універсального способу історичної трансляції культурних цінностей, забезпечення успішності життєдіяльності людини.

Актуальність концепції людиноцентризму обумовлена необхідністю стратегії демократичного суспільства, основою якого має бути самоорганізація і саморозвиток складових його елементів, наявність зворотного зв'язку між особою та державою.

Проблема людиноцентризму як найвищої цінності цивілізаційного розвитку та освітнього засобу формування фахівця нової формації знайшла своє відображення у працях В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Кременя, Г. Ващенка, Я. Корчака, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. У сучасній вітчизняній педагогіці ідеї дитиноцентризму висвітлені у роботах: І. Беха, О. Вишневецького, В. Лозової, М. Левківського, О. Сухомлинської.

Людиноцентризм (антропоцентризм, гуманоцентризм) визначають як принцип, що передбачає ставлення феномена людини над усім іншим, проголошує цінність людського життя, яку може врівноважити лише цінність іншого людського життя [1, с. 14].

В. Кремень розглядає людиноцентризм, як актуалізацію гуманістичних тенденцій в сучасну епоху, відхід від раціоналізованих прагматичних імперативів [2, с. 6].

Завдяки здобуткам В. Сухомлинського ця ідея стала провідною у вітчизняній сучасній педагогіці. Він вважав, що головним і найскладнішим об'єктом пізнання для людини є сама людина і нічого цікавішого на світі не має, чим і визначається благородність, складність і відповідальність професії педагога: «На нашій совісті найцінніше, що є в світі, – людина» [3, с. 217]. На думку педагога, ідея про людину як вищу цінність повинна не тільки досягатися розумом, а й відображатися в почуттях і в практичних діях, тобто в різних формах ставлення до людини. Визнати її за вищу цінність – це значить не просто поважати, а й любити, прагнути зрозуміти та хоч чимось їй допомогти, робити їй тільки добро, вміння ділити з нею біди й радості. Особливо таке ставлення необхідне для педагога, бо, без любові до дитини не може бути справжнього вчителя, вихователя: «Що було найголовніше в моєму житті? Без вагань відповідаю: любов до дітей» [4, с. 7].

Учитель, на думку В. Сухомлинського, повинен знати в десятки разів більше того, що він має передати учням. Але для того, щоб бути не просто вчителем-предметником, а наставником, він повинен стати – людинознавцем, бо виховання і є не що інше, як людинознавство. «Виховувати – це насамперед знати дитину, а щоб знати – треба постійно бачити, вивчати» [3, с. 204]. Основне завдання полягає у тому, щоб розпізнати, виявити, розкрити, виростити, виплекати в кожного учня його неповторний індивідуальний талант. Саме для цього необхідно знати дитину її індивідуальні особливості, сильні і слабкі сторони розумового розвитку, адже без глибокого розуміння всієї складності явищ, які відбуваються в душі вихованця, виховання стає сліпим, а тому і беззмисловим.

Однак проникнення педагога в духовний світ дитини, вивчення її мислення, почуттів, характеру, волі, інтересів – справа надзвичайно складна. «За партою дитина не розкривається перед вами; тут ви бачите лише результат її розу-

мового розвитку і праці, а сам розумовий розвиток, яскрава, інтенсивна розумова праця відбувається тоді, коли дитина опиняється віч-на-віч із синіми лісовими сутінками, із струмком, що жебонить у балці, з метеликом, що пурхає над квіткою; внутрішній духовний світ маленької людини відкривається перед вами тоді, коли ця людина напружує розумові зусилля – не для того, щоб пригадати слова, заучені з книжки, а для того, щоб пояснити незрозуміле явище природи, знайти відповідь на запитання: як? чому?» [3, с. 204]. Дитину треба пізнавати такою, якою вона є, а не просто оцінювати її з погляду того, якою хотів би бачити її вчитель, і не виносити поспішних суджень про її здібності. «Її розум і серце відгукуються на тисячі явищ навколишнього світу, і можуть бути тисячі причин, через які дитина сьогодні, в цю хвилину не може бути такою, якою хотів би її бачити учитель. Пізнайте її такою, яка вона є. Не намагайтеся змінити, переломити, перебудувати те, що створила в своїй таємничій майстерні природа, – здебільшого ця перебудова може призвести до хворобливих явищ» [3, с. 214].

Завдяки забезпеченню гуманізації, індивідуалізації та диференціації процесу шкільного навчання праця для дитини повинна бути радісною, бажаною і природовідповідно сприяти її всебічній освіті, вихованню та розвитку. В. Сухомлинський навчальну діяльність учнів розглядав як необхідну умову формування духовно багатой особистості. Діяльність має бути активною та творчою, чому повинна сприяти спеціальна організація розумової праці на уроках і в позаурочний час, залучення учнів до творчої пошуково-експериментальної роботи тощо. Педагог прагнув, щоб у початковій школі навчання було частиною багатого духовного життя, яке б сприяло розвитку дитини, збагачувало її розум. Категорично засуджував навчання, що зводиться до тренування пам'яті, зубріння, механічного заучування й одноманітності. На його думку основне завдання школи не просто передати знання, але «відкрити перед кожним, навіть перед найбільш пересічним, найбільш важким в інтелектуальному розвитку вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє Я, черпати сили з джерела людського достоїнства, почувати себе не обділеним, а духовно багатим» [5, с. 530].

Щира любов до дітей і справжня педагогічна культура є нерозривними поняттями. Для мислячого вчителя учень – мікрокосмос. Пізнаючи учня, вчитель пізнає себе, розкриває сутність людини. Якщо вчитель ставиться до учня з розумінням і любов'ю, то учень прагне заслужити любов і повагу. Такий підхід сприяє утвердженню віри дитини у власні сили. Педагог вважав, що діти – це наймудріші філософи і найчутливіші психологи.

В. Сухомлинський зазначав, що у вихованні немає дрібниць і що людину не можна виховувати «по частинках». «У вихованні всебічно розвиненої людини, – наголошував він, – взагалі немає нічого другорядного, все тут важливе, і коли що-небудь упущено або зроблено неправильно, руйнуються основи гармонії, якою є всебічний розвиток як єдине ціле» [6, с. 83].

Виділяючи різні види виховної роботи – виховання розуму й почуттів, моральне й естетичне виховання, трудове й фізичне виховання – у той же час пос-

тійно підкреслював їхню єдність і взаємозв'язок. Духовний розвиток є процесом багатограним, безперервним і водночас єдиним. В дитині відбуваються постійні якісні зміни всіх психічних процесів, усіх компонентів духовного світу: мислення, почуття, волі, здібностей, причому зміни ці відбуваються в тісному зв'язку й взаємодії.

Педагог підкреслював, що людина «настільки багатогранна, невичерпна в своїх багатствах і виявленнях, наскільки і єдина», тому завдання школи полягає у тому, «щоб виховувати людину в гармонійній єдності...» [7, с. 570].

Виховання – це творення Людини з метою якомога більшого розкриття її задатків і здібностей, її самореалізації на користь іншим людям і самій собі, це прагнення зробити людину щасливою. Разом з тим виховання не зводиться лише до зовнішніх впливів на людину інших людей, тому що його складовою є самовиховання. Однак, самовиховання – це не щось допоміжне у вихованні, а міцна підвалина в ньому. Ніхто не зможе виховати людину, якщо вона сама себе не виховує: «Виховувати саму себе людина зможе тільки тоді, коли вона знає саму себе...справжнє виховання полягає саме в тому, щоб людина думала про себе, оцінювала себе, міряла себе найвищою міркою людського. Хай найскладніша і найтрудніша людська натура під впливом ідеального випрямиться, хай дитина переживе прагнення бути хорошою» [7, с. 439].

Головними джерелами самоусвідомлення й самоутвердження людини, вважав педагог, є праця і творчість, плідні результати яких уможлиблюють людині повніше розкрити себе, повірити у свої сили. Тому особистість вчителя та духовне життя колективу, в якому перебуває дитина, мають величезне значення для вироблення у неї ставлення до самого себе.

Актуальними є сьогодні думки В. Сухомлинського про зміст освіти. Він визначив, що головними предметами вивчення у школі повинні бути природа, суспільство й людина, підкреслюючи, виняткове значення гармонійного поєднання цих трьох елементів освіти. Але при цьому вважав, що не обов'язково вводити людинознавство, як предмет, ним просто має бути проіннятий весь навчально-виховний процес [8, с. 236].

Акцентовані на інтелектуальну моральність праці В. О. Сухомлинського знайшли своє втілення у розробці вітчизняними дослідниками філософії людиноцентризму як відповіді на виклики сучасного глобального світу, як напрям новітніх стратегій мислення, як домінанта соціокультурних вимірів людського буття. Ідея взаємопов'язана з творчим мисленням, пропонує власний варіант методології розуміння і пояснення феноменів культури, політики, освіти, науки. Тому доктрину людиноцентризму варто розглядати як основу для будь-яких форм інноваційної діяльності.

Різнопланова та багатоаспектна спадщина педагога й сьогодні не просто сторінка в історії нашої педагогіки, не архів, а арсенал, який украй необхідний для творення сучасної справжньої Людини. Творчість педагога з кожним роком залучає все більше світової наукової і педагогічної громадськості. Вона збагати-

ла науку новаторськими ідеями і положеннями, внесла вклад у теорію і практику навчання і виховання [5, с. 532].

Педагогіка В. О. Сухомлинського – це педагогіка серця, дитиноцентризму і толерантності, що спрямована на розкриття глибоких підвалин внутрішнього духовного світу кожної конкретної дитини. Отже, життєстверджуюча, оптимістично налаштована на розв'язання освітніх проблем спадщина є методологічним взірцем, інтелектуальним індикатором для систематичного вивчення фундаментальних проблем педагогічної науки XXI століття.

Список використаної літератури

1. Литовченко О. В. Людину формує повсякденність. Ціннісні орієнтації особистості у контексті філософії людиноцентризму. / О. Литовченко. // Шкільний світ. – 2010. – № 10. – С. 13-16.
2. Кремень В. Філософія людиноцентризму у світлі національної ідеї / В. Кремень // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 5-12.
3. Сухомлинський В. О. На нашій совісті – людина / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 5. – 1977. – С. 203-217.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 3. – 1977. – С. 5-279.
5. Шоробура І. М. Складові педагогічної системи В.О.Сухомлинського / І. Шоробура // 2011. – Педагогічний дискурс № 10. – С. 529-532.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 53-206.
7. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзеверін (голова) та ін. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 403-637.
8. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія / В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 504 с.

Кравченко Дарина

ІННОВАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А.С. МАКАРЕНКА

Праці і думки А.С. Макаренка по цей час є актуальними, адже в його спадщині створена педагогічна система, яка має цілий ряд інноваційних елементів.

Мета статті полягає у розкритті інноваційних елементів у педагогічній системі А.С. Макаренка.

Одним із наших завдань є уточнення понять «інноваційний, новаторський та передовий педагогічний досвід». Друге завдання полягає в дослідженні спадщини та практичної діяльності педагога. Третє завдання полягає в доведеніяхара-